VIOLETA UNGUREANU
Institutul de Filologie
(Chişinău)

MODALITĂŢI DE INTERPRETARE ŞI CLASIFICARE A VERBELOR TRANZITIVE ACŢIONALE ŞI NEACŢIONALE

Conform [1, p. 326-327], „În cercetările actuale de semantică, s-a urmărit în mod special găsirea corelaţiilor dintre tipul semantic de verb şi manifestările lui gramaticale (în primul rând, sintactice). (...), corelaţia dintre un tip de acţiune, de eveniment sau de stare şi un rol tematic”. Luând drept bază consideraţiile de mai sus, vom încerca să operăm în continuare o clasificare a verbelor tranzitive din punct de vedere semantic şi actanţial.

Din punct de vedere semantic, verbele tranzitive se divizează în verbe **acţionale** şi verbe **neacţionale**.

Verbele tranzitive **acţionale** sunt verbe de acţiune. Verbele de acţiune reprezintă procese orientate ce au limite externe: un punct iniţial de la care pornesc şi un punct final spre care sunt orientate. Ele au de obicei un participant activ a cărui acţiune se extinde asupra unui obiect diferit de subiect. În general, clasa este definită prin trăsăturile [+ Schimbare; + Agentivitate] [1, p. 326], însă verbele acestei clase se caracterizează şi prin alte trăsături: *dinamicitate* – verbele tranzitive acţionale sunt dinamice, dat fiind faptul că argumentul care se află pe poziţia subiectului este activ. Funcţia semantică a acestuia este cea de *agent*, care este producător de acţiune, este animat, este dinamic şi activ; *intenţionalitate* – majoritatea verbelor tranzitive acţionale se caracterizează prin această trăsătură; *transferul* acţiunii asupra unui obiect din exterior: verbele tranzitive implică prezenţa unei limite exterioare a desfăşurării acţiunii. Acest sem este trăsătura de bază a tranzitivităţii; *cauzativitate* – acest sem implică existenţa a doi determinanţi, dintre care primul cauzează acţiunea celui de al doilea; *finalitate* – verbele tranzitive care au pe poziţia de subiect sememul *agent* exprimă acţiuni soldate cu o anumită finalitate, cu un anumit rezultat; *orientarea* spre un anumit obiect este trăsătura inerentă verbelor tranzitive acţionale, deoarece *agentul,* iniţiind acţiunea, proiectează şi finalitatea ei.

Aşadar, verbele de acţiune „fiind foarte vaste ca sens şi destul de numeroase constituie nucleul lexicului verbal. Aceste verbe sunt mai numeroase în virtutea logicii legăturilor dintre lucrurile, obiectele şi fenomenele aflate în mediul înconjurător, în societate etc. Ele semnifică o varietate extrem de mare de procese cotidiene, de producere, de activitate umană în genere” [2, p. 38-39].

Am menţionat mai sus că majoritatea verbelor tranzitive sunt verbe de acţiune. Însă nu toate verbele de acţiune sunt tranzitive.

Cea mai numeroasă este clasa verbelor care exprimă acţiuni fizice: (*a picta*, *a monta*, *a croşeta*, *a parcela*, *a mărunţi*, *a prelucra*, *a preface*, *a plomba*, *a rambleia etc*.). Structura semantică a acestei clase de verbe include semul comun ’*a face*, *a realiza ceva*’ precum şi seme distinctive, pe baza cărora se delimitează grupurile lexico-semantice (GLS), precum şi unităţile în cadrul clasei. Astfel, verbele de acţiune includ:

verbe care semnifică procesul de creare a obiectelor: *a produce*, *a fabrica*, *a confecţiona*, *a executa*, *a făuri*, *a meşteri*, *a plăsmui*, *a grava*, *a pirograva*, *a sculpta*, *a săpa*, *a tricota*, *a ţese*, *a croşeta* etc.

BDD-A25955 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:32 UTC)

verbe care semnifică procesul de modificare a obiectului: *a modifica, a preface, a reface, a schimba* etc.

verbe care semnifică procesul de distrugere a obiectului: *a doborî, a devasta, a mistui, a extirpa* etc.

verbe care semnifică deplasarea obiectului: *a muta, a transfera, a ridica, a coborî, a instala, a răsturna, a evacua, a rostogoli* etc.

Altă clasă de verbe tranzitive acţionale sunt verbele percepţiei senzoriale. Este o clasă puţin numeroasă, al cărei inventar se reduce la câteva verbe: *a auzi, a audia, a asculta, a ciuli, a degusta, a mirosi, a adulmeca, observa, a simţi, a pipăi, a presimţi, a zări, a vedea, a durea.* Conţinutul semantic al acestor verbe este alcătuit din sensul categorial *proces,* sensul referenţial *acţiune,* semul integrator „a simţi, a percepe cu organele de simţ” şi seme distinctive în funcţie de organul de simţ. Verbul director al clasei este *a simţi.* Subcategorizarea se face pe baza semelor distinctive. De ex., verbele *a auzi, a asculta, a audia, a ciuli* se grupează pe baza trăsăturii diferenţiale „a simţi cu urechea”; *a mirosi, a adulmeca* – pe baza trăsăturii diferenţiale „a simţi cu nasul”, *a zări, a vedea* – pe baza trăsăturii diferenţiale „a simţi cu ochiul”

Verbele tranzitive acţionale includ un număr considerabil de unităţi din cadrul grupului lexico-semantic al verbelor zicerii. Acest GLS cuprinde aproximativ 200 de verbe. Însă nu toarte sunt tranzitive. De ex., verbele a *întreba* şi a *răspunde* se deosebesc din punctul de vedere al tranzitivităţii. *A întreba* este tranzitiv, iar *a răspunde* este intranzitiv cu majoritatea sensurilor sale. Cercetătoarea M. Bîrcă delimitează 5 seme care stau la baza clasificării semantice a verbelor zicerii, un sem integrator şi 4 seme diferenţiale, şi anume: „Vorbirea propriu-zisă” – sem integrator; „Aspectul informativ al vorbirii” – sem diferenţial; „Reciprocitatea actului vorbirii” – sem diferenţial: „Caracterul nedesluşit al vorbirii” – sem diferenţial; „Intensitatea realizării actului de vorbire” – sem diferenţial; „Caracterul defectiv al vorbirii” – sem diferenţial.

Pe baza acestor seme sunt relevate 6 subgrupuri de verbe.

1. Verbe care conţin o caracteristică a vorbirii: *a vorbi, a spune, a zice, a pronunţa, a rosti.*

2. Verbe care conţin semul „vorbirea propriu-zisă” + semul „aspectul informativ al vorbirii”: *a anunţa, a comunica, a explica, a lămuri, a expune, a declara, a informa, a mărturisi, a raporta, a denunţa, a cleveti, a telegrafia, a telefona, a semnala, a istorisi, a nara.*

3. Verbe care conţin semul „vorbirea propriu-zisă” + semul „reciprocitatea vorbirii: *a dialoga, a întreba, a conversa, a răspunde, a se certa, a se ciondăni, a discuta.*

4. Verbe care conţin semul „vorbirea propriu-zisă” + semul „intensitatea actului vorbirii”: *a striga, a şopti, a sufla, a şopoti.*

5. Verbe care conţin semul „vorbirea propriu-zisă” + semul „caracterul nedesluşit al vorbirii”: *a bodogăni, a bombăni, a dondăni, a bolborosi.*

6. Verbe care conţin semul „vorbirea propriu-zisă” + caracterul defectiv al vorbirii: *a fârnâi, a fornăi, a se bâlbâi, a peltică.* [3, p. 36-38] Sunt tranzitive verbele din grupurile 1, 2, 4 şi 5.

La verbele tranzitive acţionale ar mai fi de adăugat clasa verbelor activităţii intelectuale, cunoscută şi sub denumirea „verbele cugetării sau verbele gândirii” În acest grup sunt incluse verbele care desemnează procesul de gândire şi sunt „expresia verbală a rezultatelor cunoaşterii treptate de către om a diferitor aspecte ale procesului complex de gândire, precum şi a legăturilor interne existente între aspectele date” [4, p.43], dar şi câteva verbe de mişcare: *a deporta, a devansa, a duce, a fugări, a depăşi, a disloca, a escalada, a exila* etc.

BDD-A25955 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:32 UTC)

Să efectuăm în continuare o subcategorizare a verbelor tranzitive acţionale după trăsăturile semantice ale argumentelor. În urma analizei verbelor tranzitive acţionale din perspectiva sus-menţionată au fost relevate următoarele structuri semantice:

Struct. semant. = propoziţia generată /Exemple:

1. V (acţiune) + pacient + agent *Lupul sugrumă mielul;* 2. V (acţiune) + obiect + agent/ *Ion citeşte un roman;* 3. V (acţiune) + rezultativ + agent / *Mama coace pâine;* 4. V (acţiune) + obiect + instrument / *Piatra sparge geamul;* 5. V (acţiune) + obiect + mediativ /*Jaluzelele acoperă geamul;* 6. V (acţiune) + obiect + elementiv / *Grindina a distrus semănăturile;* 7. V (acţiune) + pacient + elementiv / *Fulgerul a omorât un om;* 8. V (percepţie senz.) + perceptiv + experimensiv / *Ion o iubeşte pe Maria;* 9. V (acţiune) + obiect + instrument + Agent /*Croitoreasa croieşte stofa cu foarfecele;* 10. V (acţiune) + pacient + instrument + agent / *Medicul l-a tratat pe Ion cu antibiotice;* 11. V (acţiune) + obiect + mediativ + agent / *Am acoperit pereţii cu tapete;* 12. V (acţiune) + pacient + mediativ + agent / *Mama a învelit copilul cu plapuma;* 13. V (acţiune) + pacient + onomasiv + agent / *Copilul a numit căţelul Grivei;* 14. V (acţiune) + pacient + locativ + agent / *Mama a pus copilul în pătuc;* 15. V (acţiune) + obiect + locativ + agent / *Şoferul a pus valiza în portbagaj*; 16. V (acţiune) + obiect + beneficiar + agent / *Mama i-a trimis un colet fiului*; 17. V (acţiune) + comp. + rezultativ + agent/ *Ana a împletit un pulover din lână.*

Fiecare structură semantică înglobează un număr nelimitat de propoziţii similare, care pot fi generate cu mijloacele limbii studiate.

Verbele tranzitive **neacţionale** aparţin preponderent verbelor de relaţie. Ele exprimă diverse raporturi între obiecte şi fenomene. Structura semantică a acestor verbe, pe lângă sensul categorial *proces* şi cel referenţial integrator *relaţie*, include o serie se seme comune şi diferenţiale care delimitează elementele clasei. Aceste verbe exprimă o relaţie tipică din realitate. În lingvistica românească, verbele de relaţie nu au fost supuse unui studiu aparte. Ivan Evseev, deşi face o clasificare riguroasă a lor, le încadrează totuşi în clasa verbelor de stare. [5, 127-139]. În urma analizei s-a constatat că majoritatea verbelor de relaţie sunt intranzitive. Doar trei din clasele relevate de cercetători sunt aproape în întregime tranzitive: verbele posesiei, verbele relaţiilor emoţionale şi verbele relaţiilor cauzale. Dominanta semantică a verbelor posesiei o constituie verbul *a avea.* Acest verb înglobează în structura sa semantică aproape toate nuanţele posesiunii prin construcţiile pe care le dezvoltă. În fond, multe dintre verbele atribuite acestei clase sunt sinonime cu verbul *a avea.* Emile Benveniste constată că în majoritatea limbilor relaţia de posesiune este exprimată cu ajutorul expresiei „*a fi la*”, iar „habeo pecuniam” este inversia lui „mihi est pecunia”. Exprimarea posesiunii cu ajutorul verbului *a fi* nu este tranzitivă, fiindcă obiectul posedat devine subiect, iar posesorul este exprimat prin dativ ca în limba rusă „*У меня есть деньги*”. *C*onstrucţia *(Ego) habeo pecuniam = Eu am bani*, de asemenea nu este tranzitivă, deoarece „ego=eu” care este subiectul construcţiei date nu exprimă agentul procesului, ci o stare, iar construcţia doar imită exprimarea procesului. [6, p. 213].

Din punct de vedere semantic, verbele posesiei exprimă raporturi între obiecte şi fenomene. Semul integrator al clasei este „relaţie”, semul comun este „posesie”, iar semele diferenţiale ce stau la baza delimitării elementelor clasei converg la semul comun „posesie”. E de menţionat că inventarul clasei verbelor posesiei este limitat şi, după cum am menţionat mai sus, aproape toate elementele clasei înscriu diferite relaţii de sinonimie cu verbul dominant *a avea.* Ca elemente ale clasei pot fi: *a stăpâni, a deţine, a poseda, a conţine, a cuprinde, a primi, a căpăta, a obţine, a ţine, a purta, a nutri* etc.

BDD-A25955 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:32 UTC)

Verbele sus-menţionate generează structuri sau propoziţii care pot fi clasificate după trei criterii: după numărul de argumente, după clasa verbului predicat şi după funcţiile semantice ale argumentelor.

După numărul de argumente majoritatea verbelor posesiei sunt bivalente.

După clasa semantică verbele posesiei sunt verbe de relaţie.

După funcţiile semantice ale argumentelor verbele de relaţie înregistrează variaţii minime, ilustrate în tabelul de mai jos.

Nr.	Structura semantică = propoziţia generată	Exemple
1.	V (relaţie) + beneficiar + obiect	*Fiecare stăpâneşte bunuri materiale. Patronul deţine acţiunile companiei.*
2.	V (relaţie) + beneficiar + rezultat	*Echipa a obţinut un bun rezultat.*
3.	V (relaţie) + beneficiar + experimentator	*Ei nutresc cele mai bune sentimente pentru companionii lor.*
4.	V (relaţie) + beneficiar + onomasiv	*Noi purtăm numele de români.*

Inventarul altor două clase de verbe neacţionale nu este numeros. Acestea includ în jur de 50 şi respectiv 20 de verbe. Verbele relaţiilor emoţionale sunt: *a admira, a adora, a adula, a afecta, a alina, a alinta, a aprecia, a amăgi, a ademeni, a batjocori, a blama, a brusca, a dezmierda, a înjosi, a dezaproba, a calma, a câştiga* (*a atrage de partea sa*) *a consola, a compătimi, a descuraja, a detesta, a dispreţui, a dezola, a drăgosti, a emoţiona, a entuziasma, a extazia, a ferici, a flata, a jigni, a impresiona, a intimida, a invidia, a insulta, a iubi, a ispiti, a îmbuna* (*sens. 2*), *a îndurera, a înfuria, a întrista, a înşela, a înviora, a mâhni, a mângâia, a linişti, a linguşi, a pasiona, a pizmui, a plăcea, a preţui, a ponegri, a respinge, a stupefia, a umili, a urî.* Dominanta semantică a acestei clase este verbul *a emoţiona.* Verbele menţionate generează structuri sau propoziţii care pot fi clasificate după trei criterii: după numărul de argumente, după clasa verbului predicat şi după funcţiile semantice ale argumentelor.

Structura semantică a acestor verbe este relativ uniformă. Puţinele variaţii înregistrate se referă la:

Nr.	Structura semantică = propoziţia generată	Exemple
1.	V (relaţie) + experimentator + pacient	*Melomanii o admiră pe cântăreaţă.*
2.	V (relaţie) + agent + pacient	*Vânzătorul acesta îi amăgeşte pe cumpărători.*
3.	V (relaţie) + obiect + pacient	*Noutatea i-a bucurat pe elevi.*
4.	V (relaţie) + experimentator + obiect	*El ştia să-mi aline durerea.*

În urma analizei verbelor relaţiilor cauzale din aceeaşi perspectivă am depistat următoarele verbe: *a aţâţa, a cauza, a condiţiona, a declanşa, a determina, a deduce, dezlănţui, a dinamiza, a genera, a isca, a impulsiona, a impune îndemna, a îmboldi, a împinge, a provoca, a pricinui, a produce, a prilejui, a stârni, a stimula.* S-a constatat că structura semantică a lor înregistrează următoarele variaţii:

BDD-A25955 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:32 UTC)

Nr.	Structura semantică = propoziţia generată	Exemple
1.	V (relaţie) + obiect cauzator + obiect	*Atitudinea lui a cauzat discuţii furtunoase. Despărţirea provoacă lacrimi.*
2.	V (relaţie) + agent + obiect + beneficiar	*Copii uneori produc neplăceri părinţilor.*
3.	V (relaţie) + obiect cauzator + obiect + beneficiar	*Furtuna a cauzat mari daune întreprinderii.*
4.	V (relaţie) + agent cauzator + obiect	*Cumpărătorul a provocat un scandal.*

Dominanta semantică a acestei clase este verbul *a cauza* – „*a fi cauza a ceva*”.

Comparând cele două perspective de clasificare a verbelor tranzitive: clasificarea pe baza analizei componenţiale a structurii semantice a verbului şi clasificarea pe baza analizei semanticii actanţilor, se poate observa că prima este mai generală şi mai puţin dependentă de context. Cea de-a doua este mai specifică, deoarece reflectă trăsăturile semantice ale unui grup mai restrâns de verbe, şi este dependentă de context, adică de semantica argumentelor. Din perspectivă semantică, majoritatea verbelor tranzitive sunt verbe de acţiune. Verbele tranzitive de acţiune conţin în structura lor semantică toate sau aproape toate trăsăturile semantice ale clasei verbului. Ceea ce trebuie să observăm în legătură cu verbele neacţionale e că dintre toate clasele de verbe de relaţie descrise în literatura de specialitate sunt prin excelenţă tranzitive doar trei clase: verbele posesiei, ale relaţiilor emoţionale şi ale relaţiilor cauzale.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. *Gramatica limbii române. Cuvântul*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

2. Ana Vulpe, *Verbele creării în limba română,* Chişinău, CE USM, 2002.

3. Maria Bîrcă, *Caracteristicile semantice ale verbelor zicerii* // Limba şi literatura moldovenească, 1972, nr. 3, p. 34-39.

4. Veronica Purice, *Grupurile lexico-semantice ca manifestare a sistemului în lexic* (*pe baza verbelor gândirii din limba moldovenească*) // Limba şi literatura moldovenească, 1984, nr. 4, p. 42-48.

5. Ivan Evseev, *Semantica verbului. Categoriile de acţiune, devenire, stare,* Timişoara, Facla, 1974.

6. Эмиль Бенвенист, *Общая лингвистика*, Москва, 1974.

BDD-A25955 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:32 UTC)